इति वचनात् (JÂGÑ. 2, 23, b) । अर्थव्यवहारे ऽप्येकस्मिन्वत्सरे यत्संख्याकं यद्द्रव्यं यतो येन गृहीतं प्रत्यर्पितं चेति । पुनरन्यस्मिन्वत्सरे तद्द्रव्यं तत्संख्याकं ततस्तेन गृहीतं याच्यमानो यदि ब्रूयात् । सत्यं गृहीतं प्रत्यर्पितं चेति । वत्सरान्तरे गृहीतं प्रत्यर्पितं नास्मिन्वत्सर इत्युपयुज्यते । एवं मासाद्यपि योज्यम् । देशस्थानादयः पुनः स्थावरेष्वेवोपयु-
5 ज्यन्ते । देशश्चैव तथा स्थानं संनिवेशस्तथैव च ।
जातिः संज्ञाधिवासश्च प्रमाणं क्षेत्रनाम च ॥
पितृपैतामहं चैव पूर्वराजानुकीर्तनम् ।
स्थावरेषु विवादेषु दशैतानि प्रवेशयेत् ॥

इति स्मरणात् । देशो मध्यदेशादिः । स्थानं वाराणस्यादि । संनिवेशस्तत्रैव पूर्वापरदिग्वि-
10 भागपरिच्छिन्नः सम्यग्निविष्टो गृहक्षत्रादिः । जातिरर्थिप्रत्यर्थिनोर्ब्राह्मणत्वादिः । संज्ञा च देवदत्तादिः । अधिवासः समीपदेशनिवासी जनः । प्रमाणं निवर्तनादि भूमिपरिमाणम् । क्षेत्रनाम शालिक्षेत्रं कुसुम्भक्षेत्रं कृष्णभूमः पाण्डुभूम इति । पितुः पितामहस्य च नामार्थिप्रत्यर्थिनोः । पूर्वेषां त्रयाणां राज्ञां नामकीर्तनं चेति । समामासादीनां यस्मिन्व्यवहारे यावदुपयुज्यते तत्र तावल्लेखनीयमिति तात्पर्यार्थः । एवं पत्रलक्षणे स्थिते पत्रलक्षणरहितानां
15 पत्रवदवभासमानानां पत्राभासत्वं सिद्धमेवेति योगीश्वरेण न पृथक्पत्राभासा उक्ताः । अन्यैस्तु स्पष्टार्थमुक्तम् । अप्रसिद्धं निराबाधं निरर्थं निष्प्रयोजनम् ।
असाध्यं वा विरुद्धं वा पत्राभासं विवर्जयेत् ॥

इति । अप्रसिद्धम् । मदीयं शशविषाणं गृहीत्वा न प्रयच्छतीत्यादि । निराबाधम् । अस्मद्गृहप्रदीपप्रकाशेनायं स्वगृहे व्यवहरतीत्यादि । निरर्थमभिधेयरहितं कचटतपगजडदबमि-
20 त्यादि । निष्प्रयोजनं यथा । अयं देवदत्तो ऽस्मद्गृहसंनिधौ सुस्वरमधीत इत्यादि । असाध्यं यथा । अहं देवदत्तेन सभ्रूभङ्गमुपहसित इत्यादि । एतत्साधनासंभवादसाध्यम् । अत्यकालत्वान्न सान्निसंभवः । लिखितं दूरतः । अत्यत्वान्न दिव्यमित्यादि । विरुद्धं यथा । अहं मूकेन शप्त इत्यादि । पुरराष्ट्रादिविरुद्धं वा ।

राज्ञा विवर्जितो यश्च यश्च पौरविरोधकृत् ।
25 राष्ट्रस्य वा समस्तस्य प्रकृतीनां तथैव च ॥
अन्ये वा ये पुरग्राममहाजनविरोधकाः ।
अनादेयास्तु ते सर्वे व्यवहाराः प्रकीर्तिताः ॥

इति । यत्तु अनेकपदसंकीर्णः पूर्वपक्षो न सिध्यति ।

इति तत्र यद्यनेकवस्तुसंकीर्ण इत्युच्यते तदा न दोषः । मदीयमनेन हिरण्यं वासो रूपका-
30 दि चापहृतमित्येवंविधस्याङ्गीकृतत्वात् । ऋणादानादिपदसंकरे पत्राभास इति चेत्तदपि न । मदीया रूपका अनेन वृद्धा गृहीताः सुवर्णं चास्य हस्ते निक्षिप्तं मदीयं क्षेत्रमपहरति चेत्यादीनां पत्रत्वमिष्यत एव । किं तु क्रियाभेदात्क्रमेण व्यवहारो न युगपदित्येतावत् । यथाह कात्यायनः ।